

Sto let od objevu

Punkevních jeskyní a nové Kateřinské jeskyně

Petr Zajíček

Přední dóm Punkevních jeskyní po zpřístupnění. Ručně kolorovaný diapozitiv

Foto K. Absolon

Píše se rok 1909. Profesor Karel Absolon zakládá sekci pro výzkum jeskyní při brněnském Klubu přírodovědném. Dne 26. září pronikají její členové poprvé v dějinách do prostor Punkevních

jeskyní a 10. října téhož roku se jim daří objevit nové rozsáhlé partie Kateřinské jeskyně. V krátkém časovém úseku byly učiněny speleologické objevy, jejichž význam i po stu letech oceňují návštěvníci z celého světa.

o existenci Punkevních jeskyní tušili krasoví badatelé již v 19. století. Roku 1856 si v prostorách Trámové jeskyně na dně propasti Macocha povšiml Jindřich Wankel, děd profesora Absolona, výrazných průvanů. Po své výpravě na dno Macochy popsal situaci v *Liepziger Illustrierte Zeitung*: „Vpravo a nad prvním jezírkem ústí jeskyně, která, soudě podle prudkého průvanu, který z ní vyráží, musí být otevřena, a zdá se, že vede k výtoku Punkvy.“ Souvislost jezírek na dně světoznámé propasti s vývěrem Punkvy v Pustém žlebu je zřejmá. Wankel se snažil téhož roku proniknout za dlouhodobého sucha proti proudu Punkvy ve vývěru, ale zastavily ho skály vedoucí pod hladinu, útvar dnes nazývaný sifon. K. Absolon se problematikou jeskynního systému Punkvy začal zabývat na počátku století dvacátého. Podnikl několik výprav na dno Macochy; objevil zde a zdokumentoval několik zajímavých jeskyní souvisejících bezprostředně s Macochou, avšak především směřoval další vývoj průzkumů k objevu nových jeskyní mezi propastí a vývěrem Punkvy. Tím místem se nakonec stala skalní stěna s mnoha jeskynními otvory v Pustém žlebu nad dnešní provozní budovou Punkevních jeskyní. V jednom z méně nápadných vstupů pronikl do nevelké jeskyně, ze které pokračoval dál. Okamžiky objevu popisuje ve své knize *Moravský kras*: „Otvor vedl k dutinám propastovitého rázu, zatarasěným velkými balvany. Pracovalo se vždy po týdnu v neděli. V třetí pracovní den byl prosekán otvor vyerodovaný přírodou v lité skále a začali jsme drtit balvany a vytahovat je po kusech. Konečně jsem se mohl opatrně proplazit mezi zbylou balvanitou sutí s kol. V. Ješek (později úředníkem Hypoteční banky v Brně) a sjet po laně dolů. Octli jsme se v nevlídné prostotoře, na jejímž dně byla volná směs balvanů. Prodíráme se a slézáme níže a níže mezi kamennými kolosy. Vtom se zaleskla vodní hladina – jsme tedy přece u Punkvy! Je to ale zase jen nepřekročitelný sifon. Zpět! Hledáme další pokračování, hledáme další průvan, který se nám dole ztratil. Vede nás s naprostou určitostí do výše k malému otvoru. Kol. Ješek staví se mi na ramena a pak vytahuje i mne vzhůru. Plazíme se po břiše kanálem – nyní už můžeme lézt po kolenou, vztyčujeme se, naše hlasy vyvolávají ozvě-

nu – vtom je to možné? Dech se nám zatajil úžasem. Před námi je ohromná prostora; voláme a ozvěna odumírá daleko vzadu. Kam až reflektor dosvítí, všude fantastické krápníkové tvary...”

Bezprostředně poté i v dalších letech intenzivní průzkum suché části Punkevních jeskyní pokračoval. Byly objeveny další prostory s krápníkovou výzdobou. V roce 1914 se podařilo jeskynní prostory propojit s propastí Macochou a ve velmi krátkém čase byla suchá část Punkevních jeskyní zpřístupněna veřejnosti. Ani tím však historie Punkevních jeskyní nekončí. V letech 1920–1933 byla postupně objevena a veřejnosti zpřístupněna druhá větev Punkevních jeskyní na aktivním toku ponorné řeky Punkvy. Od roku 1933 procházejí návštěvníci suchými jeskyněmi na dno Macochy a odtud pokračuje prohlídka na motorových člunech.

V letech 1995–1996 proběhla generální rekonstrukce prohlídkové trasy a elektroinstalace, která přinesla mnohé novinky. Přemostění Předního domu, bezbariérový přístup do části jeskyně či permanentní mikroklimatický monitoring. Krápníkovou výzdobu chrání zabezpečovací systém propojený s kamerami. Návštěvníky Punkevních jeskyní čeká přibližně hodinová prohlídka. Délka návštěvního okruhu je 1 250 metrů. Kromě krápníkové výzdoby je největším lákadlem 450 metrů dlouhá plavba a také neopakovatelný pohled ze dna propasti Macocha.

Zatímco Punkevní jeskyně byly do roku 1909 neznámé, starou část Kateřinské jeskyně znali lidé od nepaměti. Nápadný vstupní portál v Suchém žlebu nedaleko Skalního mlýna lákal zvědavce i dobrodruhy. Ti když prošli 60 metrů dlouhou, nevysokou chodbou, dostali se do ohromné podzemní dvorany, ze které vybíhalo několik odboček. Dnes je tzv. Hlavní dům s rozměry 96 × 25 × 15 metrů největší veřejnosti zpřístupněnou jeskynní prostorou v České republice. Stará část Kateřinské jeskyně je významnou paleontologickou a archeologickou lokalitou. Lidské osídlení v jeskynním portálu je doloženo již v mladší době kamenné. Roku 1936 učinil v Medvědí komíně K. Absolon hromadný nález koster pleistocenních medvědů jeskynních (*Ursus spelaeus*). Medvědi zimovali v horních patrech jeskyně, které komunikovaly s povrchem. V tomto období pak došlo k prořícení těchto úrovní do komínu.

Před zpřístupněním veřejnosti byla stará část Kateřinské jeskyně značně nepřehledná. K této skutečnosti se vážou název a pověst jeskyně, kdy malá pasačka Kateřinka se kdy si do ní vydala hledat svou ztracenou ovečku a nenašla již cestu zpět. Podobně mohli dopadnout i archeolog Kliment Čermák a jeho průvodce. Díky špatnému osvětlení nenašli správnou chodbu ven a museli v úplné tmě strávit 20 hororových hodin, než je našli zachránci.

Výzkumníci v nové Kateřinské jeskyni na ručně kolorovaném snímku

Foto K. Absolon

Objev nové Kateřinské jeskyně doprovázely zcela nevyjasněné spory Absolona s mlynářem Rubešem, který si povšiml průvanů na konci Hlavního domu a začal v těchto místech kopat. Zlí jazykové tvrdí, že když to Absolon zjistil, zakázal Rubešovi průkopové práce a za použití jeho nářadí sám objevil novou Kateřinskou jeskyni. Ať to bylo jakkoliv, 10. října 1909 pronikli členové sekce pro výzkum jeskyní do překrásně zdobených rozsáhlých prostor. V následujícím roce pak byla celá Kateřinská jeskyně elektricky osvětlena a zpřístupněna veřejnosti. Největším unikátem objevu je krápníkové uskupení, tzv. Bambusový lesík. Vzácné tenké stalagmity, které po celé délce zachovávají stejnou tloušťku (jen několik cm), vznikají v místech, kde skapová voda dopadá z malé výšky. V těsné blízkosti Bambusového lesíku je i dokonale vytvořený kamenný útvar se sintrovými náteky zvaný Čarodějnice, který se stal symbolem jeskyně. Prohlídka končí v Dómu zkázy, v němž je možné spatřit obrovský kamenný zával nazvaný Dantovo peklo. Absolon se tudy snažil marně proniknout do dalších hypotetických prostor směrem k propasti Macocha. Předpokládá se, že Kateřinská jeskyně sloužila

jako vývěr Punkvy, než si našla cestu prostory dnešních Punkevních jeskyní.

V současné době je Kateřinská jeskyně součástí rozsáhlého mikroklimatického monitoringu. Návštěvníci zde mohou spatřit teplotní čidla v různých výškových úrovních a zařízení na měření vlhkosti a proudění vzduchu. Výzkum je zaměřen na studium vnějších vlivů na jeskynní prostředí a má také ukázat, do jaké míry je jeskynní mikroklima ovlivňováno návštěvností. Prohlídka Kateřinské jeskyně trvá 30 minut na okruhu dlouhém 450 metrů. V Hlavním domě, který je po řadu let využíván ke koncertům, je návštěvníkům demonstrována vynikající akustika ukázkou reprodukováné hudby.

Punkevní a Kateřinská jeskyně, které jsou v provozu a péči Správy jeskyní České republiky, se staly v roce 1997 součástí národní přírodní rezervace Vývěry Punkvy. Provoz podléhá přísnému režimu. Kateřinská jeskyně je významným zimovištěm netopýrů a vrápenců.

Autor pracuje v oddělení péče o jeskyně SJ ČR